

Prof. Dr. İlhan Helvacı

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Borçlar Hukuku - Genel Hükümler - 15. Hafta - 2. Ders - 14.03.2024

İfa Zamanı Konusuna Devam

İfa zamanı başlığı altındayız. Vadeye bağlı borçlar, vadeye bağlı olmayan borçlar başlığı altındayız. Prensip borcun vadeye bağlı olmamasıdır dedik. Borç vadeye bağlı değilse derhal muaccel olur dedik. Alacaklı borcun ifasını talep edebilir. Borçlu da borcunu ifa edebilir dedik.

Arkasından vadeye bağlı olan borçlardan söz ettik. Bunlara müaccel borçlar denir dedik. Vadeye bağlı olan borçlarda da alacaklı ancak ve ancak borcunun ifasını ne zaman talep edebilir hale geliyor? Vadede borcun ifasını talep edebilir hale geliyor, dava açabilir hale gelebiliyor, icra takibi yapılabilir hale gelebiliyor. Dolayısıyla ifa zamanına bu açıdan bakıldığında ifanın talep edilebilir hale geldiği an diye bakıyoruz.

Arkasından borç vadeye bağlı olduğunda acaba erken ifa mümkün müdür değil midir diye konuştuk. Borçlar Kanunu sözleşmede yasaklanmadıysa işin doğası gereği buna bir engel yoksa o zaman ne yapıyor? Erken ifa mümkündür diyor. Hatta erken ifa noktasında şöyle söylüyor. Diyor ki; kanunda veya sözleşmede veya örf ve âdet gereği bir indirim alma imkânı yoksa borçlu bir indirim talebinde bulunamaz diyor. 96. maddeyi de geride bıraktık.

Şimdi gelelim 90. maddenin içerisine girmeye. 90. maddenin içerisine girdiğimizde kanun şöyle söylüyor:

“İfa zamanı taraflarca kararlaştırılmadıkça veya hukuki ilişkinin özelliğinden anlaşılmadıkça her borç, doğumu anında muaccel olur.”

Sözleşmeden Kaynaklanan Vade

Şimdi demek ki ne yapıyor kanun koyucu? İfa zamanı taraflarca kararlaştırılabilir diyor. Yavaş yavaş 92. maddeyi de geride bırakmak adına bazı şeyleri söyleyelim. Hatta söyledik de zaten 92. maddeye ilişkin düzenlemelerden bazılarını. Taraflar sözleşmede saptamışlar. Borç 15 Mart 2024'te ödenecektir demişler. Vade belli mi? Vade bellidir. Peki. Böyle durumlarda ne yapıyoruz? Vadeyi tarafların açıkça belirlediğinden söz ediyoruz.

Fakat taraflar vadeyi başka bir şekilde de belirleyebilirler mi? Örneğin bu sözleşme bugün kuruldu. 14 Mart 2024'te. “1 hafta sonra ödeyeceksin.” dediler, “İki hafta sonra ödeyeceksin.” dediler veya “15 gün sonra ödeyeceksin.” dediler, değil mi? Böylesine bir saptamada bulunmuş olabilirler. Yani açıkça takvimde belirli bir günü vade olarak belirlemiş olabilirler veya bir hesap neticesinde bulunacak bir günü de vade olarak belirlemiş olabilirler. Şimdi bu noktada hemen şunu söyleyelim. Diyor ki kanun koyucu 92. maddede 1. fıkrada:

“Bir borcun veya taraflardan birine düşen herhangi bir yükümlülüğün sözleşmenin kurulmasından başlayarak belli bir sürenin sonunda ifası gerekiyorsa, ifa zamanı aşağıdaki biçimde belirlenir: ...”

Gün olarak belirlenen vade

Madde 92 fıkra 1, bent 1. Baktığımız zaman şöyle söylüyor kanun koyucu,

“Gün olarak belirlenmiş süre, sözleşmenin kurulduğu gün sayılmaksızın, bu sürenin son günü dolmuş olur. ...”

Yani bu sürenin son günü borç muaccel hale gelir. Yani bu sürenin son günü alacaklı ifayı talep edebilir hale gelir. 1 Mart'ta sözleşme yaptık 10 gün süre koyduk. Ne yapacağız? 11 Mart'ta borçlunun borcunu ifa etmesi gerekiyor, değil mi? Dedik ki 1 Mart'ta sözleşme yaptık, 10 gün süre koyduk. Dikkat bakın takvim günü demedik, iş günü demedik, gün dedik değil mi? O zaman biz tatil günlerini de ne yapacağız, sayacağız. Resmî tatil günlerini de sayacağız, bayram tatil günlerini de sayacağız. Hepsini teker teker sayacağız. Baktığımız zaman ne diyor kanun koyucu, eğer böyle saptanmışsa *“Sözleşmenin kurulduğu günden 10 gün sonra ödenecektir.”* dendiye diyor, ne hesaba katılmaz? Sözleşmenin kurulduğu gün sayılmaz. Bu sürenin son günü süre dolmuş olur diyor.

Arkasından da şöyle şeyler söylüyor bize. Taraflar 8 gün dedilerse bu 8 gündür diyor. Taraflar 15 gün dedilerse bu 15 gündür diyor. Bir haftayı veya iki haftayı belirtmez bu diyor. Çünkü 2 hafta demek başka bir şey, 15 gün demek başka bir şey, değil mi? Buna hemen aşağıda önce hafta olarak belirlenen vadeyi anlatıp örnek vereceğim.

Hafta olarak belirlenen vade

TBK m. 92 / f. 1, b. 2' ye de bakalım:

“Hafta olarak belirlenmiş süre, son haftanın sözleşmenin kurulduğu güne ismen uyan gününde dolmuş olur.”

Yani biz 14 Mart'ta sözleşmeyi yaptık. *“İki hafta sonra borç ifa edilecektir.”* dedik. 28 Mart'ta bu borcun ifa edilmesi gerekiyor, değil mi? 28 Mart yine hangi güne gelecek? Perşembe gününe gelecek. Kanun koyucu diyor ki hafta olarak belirlenmiş süre son haftanın sözleşmenin kurulduğu güne ismen uyan gününde dolmuş olur.

Şimdi gelelim şu 2 hafta demek başka bir şey, 15 gün demek başka bir şey meselesine.

Örneğin 1 Ocak'ta (2024) sözleşme yaptık. *“Borç 2 hafta sonra ifa edilecek.”* dersek, 1 Ocak Pazartesi idi, borç 15 Ocak Pazartesi günü muaccel hale gelecek. Çünkü TBK m. 92/ b. 2'ye göre süre hafta olarak belirlendiğinde son haftanın sözleşmenin kurulduğu güne ismen uyan gününde dolmuş olur.

Hâlbuki 1 Ocak'ta sözleşme yaptık. *“Borç 15 gün sonra ifa edilecek.”* dersek 1 Ocak Pazartesi idi. O günü saymayacağız. Borç 16 Ocak Salı günü muaccel olacak.

Gördüğünüz gibi süre iki hafta demek başka bir şey 15 gün demek başka bir şey.

Ay veya yıl ya da yarıyıl olarak belirlenen vade

TBK m. 92 / f. 1, b. 3:

“Ay olarak veya yıl, yarıyıl ve yılın dörtte biri gibi birden çok ayı içeren bir zaman olarak belirlenmiş süre, sözleşmenin kurulduğu gün ayın kaçınıcı günü ise, son ayın bunu karşılayan gününde dolmuş olur. Son ayda bunu karşılayan gün yoksa süre, bu ayın son günü dolmuş sayılır.”

Şimdi biz 20 Şubat'ta sözleşme yaptık. “Bir ay sonra ödenecektir.” dedik. 20 Mart'ta ödeyeceğiz değil mi? 20 Mart'ta ödeyeceğiz. Peki, 31 Aralık'ta sözleşme yaptık. “Bir ay sonra ödenecektir.” dedik. Nerede ödeyeceğiz? 31 Ocak'ta ödeyeceğiz. Peki, 31 Aralık'ta sözleşme yaptık. “2 ay sonra ödenecektir.” dedik. Borç ne zaman muaccel hale gelecek? Şubat 28 çektiyse 28 Şubat'ta, Şubat 29 çektiyse 29 Şubat'ta borcun ifası gerekecek. Biraz önce okudum. 92. maddenin 1. fıkrasının üçüncü bendindeyim. Son cümlesi:

“Son ayda bunu karşılayan gün yoksa süre, bu ayın son günü dolmuş sayılır.”

4. bendi de okuyalım:

“Yarım aydan onbeş günlük süre anlaşılır. Bir veya birden çok ay ve yarım ay olarak belirlenmiş sürenin dolduğu gün, son aya onbeş gün eklenerek belirlenir.”

1 Mart'ta sözleşme yaptık. “3,5 ay sonra borç ödenecektir.” dedik. Haziran 16'mı acaba? Haziran'ın 16'sı. Peki, çünkü kanun koyucu ne diyor? Yarım aydan 15 günlük süre anlaşılır. Bir veya birden çok ay ve yarım ay olarak belirlenmiş sürenin dolduğu gün, son aya 15 gün eklenerek belirlenir.

Devam ediyor kanun koyucu, taraflar biraz önce söylediğimiz gibi sözleşmenin kurulmasından başlayarak bir ay içinde, iki hafta içinde, 4 hafta içinde, 3,5 ay içerisinde diyebilirler veya başka bir andan itibaren de bu sürenin sayılabileceğini belirleyebilirler. Diyor ki 92. maddenin 2. fıkrası:

“Bu kurallar, sürenin sözleşmenin kurulmasından başka bir andan işlemeye başladığı durumlarda da uygulanır.”

Bu kurallar sürenin sözleşmenin kurulmasından başka bir andan işlemeye başladığı durumlarda da uygulanır. Yani tarafların arasındaki anlaşmada ne kararlaştırılmış olabilir? İnşaatın teslim edildiği andan itibaren iki buçuk ay içinde, arabanın mülkiyetinin nakledildiği andan itibaren 3 ay içerisinde, 2 hafta içerisinde veya senin yapacağın bir bildirimden itibaren, o bildirim noter kanalıyla bana ulaştığı andan itibaren şu kadar süre içerisinde demiş olabilirler. Böyle söylediklerinde de aynı kuralları bizler ne yapacağız? Uygulamaya devam edeceğiz.

Son fıkrasını da okuyayım 92. maddenin:

“Borçlu, belirli bir süre içinde yerine getirilmesi gereken bir borcu, bu sürenin dolmasından önce ifa etmekle yükümlüdür.”

Yani biz 14 Martta bir sözleşme yaptık. Ben dedim ki “2 hafta içinde ödeyeceğim.” dedim. 28 Mart’a kadar 2 haftalık sürem var. 28 Mart’a kadarki süre zarfında ödemedim. Ne olacak? Borçlu belli bir süre içinde yerine getirilmesi gereken bir borcu bu sürenin dolmasından önce ifa etmekle yükümlüdür. Yani “İki hafta içerisinde ifa edeceğim.” dedi ama iki hafta içerisinde ifa etmedi. 28’inde hâlâ borç ifa edilmedi. O zaman 29’u itibarıyla alacaklı ne yapabilecek? Bir aynen ifa davası açabilecek diyoruz.

İşin Mahiyetinden Kaynaklanan Wade

Şimdi dedik ki; vade taraflarca kararlaştırılabilir. Bazen de hukuki ilişkinin özelliğinden doğabilir. Yani bir sözleşme yaptık. Dedik ki; “Sen bizim için bu duvarı boyayacaksın.” Bir vade kararlaştırmadık. Yarım saat sonra duvarın boyanmasını talep edebilir miyim? Yani acaba makul bir süre tanımak gerekmiyor mu? Yani bir terziye gittiniz gelinlik diktireceksiniz, damatlık diktireceksiniz veya elbise diktireceksiniz. Bir bilgisayar programcısına gittiniz. Bir bilgisayar programının yazılmasını istiyorsunuz. Bir inşaat sözleşmesi yaptınız, bir vade koymadınız. Ne yapacağız? Derhal ifayı talep edebilecek miyiz, derhal borç muaccel oldu diyebilecek miyiz? Diyor ki kanun koyucu, ifa zamanı taraflarca kararlaştırılmadıkça veya hukuki ilişkinin özelliğinden anlaşılmadıkça her borç doğumu anında muaccel olur.

Burada hukuki ilişkinin özelliğinden biz neyi anlıyoruz? Bu şahsa hayatın doğal akışında, olayların birçoğunda böylesine bir işin tamamlanması için gereken süreyi dürüstlük kuralı çerçevesinde bizim ne yapmamız gerekir, vermemiz gerekir. Ancak ve ancak o süre dolduktan sonra biz aynen ifa davasını açarsak başarıya ulaşabiliriz. Aksi takdirde borcun ne olmadığı iddiasıyla karşı karşıya kalabiliriz? İşin mahiyeti gereği muaccel olmadığı savunmasıyla karşı karşıya kalabiliriz.

Kanundan Kaynaklanan Wade

Bazen de kanun koyucu bize vadeyi söyler. Onun için de birkaç tane hüküm var. Onları söylemem lazım. Acaba işçinin ücret alacağı ne zaman muaccel olur? Her ayın başında mı yoksa o ayın sonunda mı? Bazen vadeyi kanunu koyucu belirler. Kanunu koyucu örneğin 406. maddede bize hizmet akdinde işçiye ödenecek ücretin vadesi ile ilgili bir düzenleme getirmiştir. 406. madde bize diyor ki:

“Aksine âdet olmadıkça, işçiye ücreti her ayın sonunda ödenir. ...”

Benzeri bir düzenleme nerede görülebilir? Kira sözleşmelerinde görülebilir. Kira sözleşmelerinde de 314. madde vardır:

“Kiracı, aksine sözleşme ve yerel âdet olmadıkça, kira bedelini ve gerekiyorsa yan giderleri, her ayın sonunda ve en geç kira süresinin bitiminde ödemekle yükümlüdür.”

Baktığımız zaman taraflar aksine sözleşme yapabilirler mi? “Kira parası her ayın başında peşin olarak ödenecektir.” diyebilirler mi? Diyebilirler ama demezlerse kanun koyucu ne yapıyor? Bu borcun ifa zamanı hakkında bize bilgi veriyor 314. maddesinde.

Borcun Doğumunun Vadeye Bağlı Olması

Ama dikkat edilmesi gereken bir şey vardır bu noktada. O da şudur: Bir borcun ifasının vadeye bağlı olmasıyla bir borcun doğumunun vadeye bağlı olması farklıdır. Bir borcun vadeye bağlı olmasıyla ifasının vadeye bağlı olması birbirinden farklıdır. Örneğin kira sözleşmelerinde kira bedeli ödeme borcu her ay doğar, değil mi? Her ay doğar.

Muacceliyet İhbarında Bulunma Yetkisi

a-) Tarafların Anlaşmasından Kaynaklanabilir

Bazen de borcun ne zaman muaccel olacağı konusunda yetki kime bırakılır? Alacaklıya bırakılır. Alacaklıya bu hak tanınır. *“Ey alacaklı! Sen borcun ne zaman muaccel olacağını belirle, ben borcu o gün ifa edeceğim, o zaman geldiğinde ifa edeceğim.”* diye taraflar arasında bir anlaşma yapılmış olabilir.

Peki, muacceliyet ihbarında bulunma hakkı daha doğrusu borcun ne zaman muaccel olacağını belirleme imkânı, bu belirleme yetkisi borçluya tanınmışsa, ne dersiniz? Borçlu diyor ki: *“Borcun ne zaman ödeyeceğime ben karar vereceğim. Haberin olsun.”* Size göre bu nasıl bir borç? Eksik borç.

Borcun ne zaman muacceliyet kesbedeceğine ne zaman muaccel olacağına dair bir mutabakat olabilir. Bu mutabakat çerçevesinde alacaklıya muacceliyet ihbarında bulunma hakkı tanınmış olabilir. Alacaklı muacceliyet ihbarında bulunur. Örneğin 10 gün süre verir veya bir hafta süre verir. 10 günün sonunda veya o bir haftanın sonunda borç muaccel hale gelir.

Ama böyle bir yetki borçluya tanınmışsa *“Borcumu ne zaman ifa edeceğime ben kendim karar vereceğim.”* dediyse o zaman ne yapamıyoruz? Tam manasıyla bir borçtan söz edemiyoruz. Ancak ve ancak eksik bir borçtan söz ediyoruz.

b-) Kanundan Kaynaklanabilir

Muacceliyet ihbarı ile ilgili söylenmesi gereken bir şey daha var. Onu da söyleyelim. Muacceliyet ihbarı bazen tarafların anlaşmasından kaynaklanabilir bazen de muacceliyet ihbarı nereden kaynaklanabilir? Kanundan kaynaklanabilir. *“D. Geri verme zamanı”* kenar başlığını taşıyan Borçlar Kanunu m. 392 var. Ödünç akdine ilişkin bir hükümdür. Diyor ki:

“Ödücünün geri verilmesi konusunda belirli bir gün ya da bildirim süresi veya borcun geri istendiği anda muaccel olacağı kararlaştırılmamışsa ödünç alan, ilk istemden başlayarak altı hafta geçmedikçe ödücünü geri vermekle yükümlü değildir.”

Bakın ödücünün geri verilmesi konusunda belirli bir gün saptanmamış, örneğin *“Ödücünü 1 Mart'ta iade edeceğim.”* cümlesi yok. Ya da bildirim süresi saptanmamış. Örneğin *“Ben sana bir muacceliyet ihbarında bulunacağım. O muacceliyet ihbarında bulduktan sonra 10 gün geçecek. Ondan sonra ödeyeceksin.”* cümlesi de yok. Hatta *“Ben öde dediğimde ödeyeceksin.”* cümlesi de yok.

Burada alacaklıya hangi imkân tanınıyor? Bir muacceliyet ihbarında buluma imkânı tanınıyor ama bu muacceliyet ihbarında bulunduktan sonra da mutlaka ve mutlaka ne kadarlık bir süre gerekiyor? 6 haftalık bir sürenin borçluya tanınması gerekiyor. Ödünç alana bunun tanınması gerekiyor. Tüketim ödünçüne ilişkin hükümler arasında yer alan 392. maddeyi de böylelikle geride bıraktık diyebiliriz.

Aya İlişkin Sürelerde Vade

Peki, şimdi acaba buraya kadar söylemediğim ne kaldı? Geçmişteki derslerde de söyledik. Dedik ki taraflar borcun ayın başında ifa edileceğini kararlaştırmışlarsa borç ne zaman muaccel olacak? Ayın 1. günü muaccel olacak.

Ayın sonunda ödeneceğini kararlaştırmışlarsa o ayın son gününde borç muaccel olacak. O ayda 30 gün var, 31 gün var, 28 gün var, 29 gün var. Bizi hiçbir şekilde ilgilendirmiyor. Ayın son günü dediklerine göre 28 çektiyse şubat ayı 28'inde ödenecek, 29 çektiyse şubat ayı 29'unda ödenecek.

Nereden çıkarıyoruz? TBK 91. maddeden çıkarıyoruz. TBK m. 91, fıkra 1 bize diyor ki;

“Borcun ifası için bir ayın başlangıcı veya sonu belirlenmişse, bundan ayın birinci ve sonuncu günü; ayın ortası belirlenmişse, bundan da ayın onbeşinci günü anlaşılır.”

Ayın ortasından da anlaşılması gereken kaçınıcı gündür? 15. gündür değil mi? Şubat ayı 28 de çekse 29 da çekse o ayda 30 gün de bulunsa (örneğin nisan ayında) veya 31 gün de bulunsa (örneğin mart ayında) bizi ilgilendirmiyor. Sonuç itibarıyla biz ayın 15'ini anlıyoruz. Nereden çıkarıyoruz? TBK 91. maddeden çıkarıyoruz. TBK m. 91, f. 1 bize diyor ki, ayıklayarak okuyorum;

“... ayın ortası belirlenmişse, bundan da ayın onbeşinci günü anlaşılır.”

Geldik bir diğer hükme 91. maddenin 2. fıkrasına:

“Borcun ifası için gün belirtilmeksizin sadece ay belirlenmişse, bundan o ayın son günü anlaşılır.”

Ocak ayında ödeyecek diye anlaşılar taraflar. Ocak ayının son gününde ödemesi gerekecek. Ocak ayının son gününde borcu muaccel olacak.

Vadenin Hesabında Tatil Günlerinin Hesaba Katılması

Peki, tatil günlerini hesaba katacak mıyız? 10 gün dendi, 10 iş günü denmedi. Pazar günlerini katacak mıyız, tatil günlerini katacak mıyız, resmî bayram günlerini, dinî bayram günlerini hesaba katacak mıyız? Evet. Gerçekten de 93. maddede:

“İfa zamanı veya sürenin son günü, kanunlarda tatil olarak kabul edilen bir güne rastlarsa, kendiliğinden bu günü izleyen ve tatil olmayan ilk güne geçer.

Aksine anlaşma geçerlidir.”

Bu konuda da aslında ben size bir örnek vermişim. Bir sahne sanatçısı acaba pazar günü sahne alacağını taahhüt edemez mi, acaba bir gösterinin pazar günü yapılacağı konusunda bir sözleşme yapılamaz mı? Yapılabilir, değil mi? Aksine anlaşma yapılabilir. Dolayısıyla tatil günlerinde de borcun ifası mümkündür.

İfanın Alışılmış İş Saatlerinde Yapılması

Yine geçmişteki derslerde söylemişim. “III. İş saatlerinde ifa” kenar başlığını taşıyan 94. madde var:

“Borç, alışılmış iş saatlerinde ifa ve kabul edilir.”

Evet, borç alışılmış iş saatlerinde ifa ve kabul edilir ama bir sahne sanatçısı yine gecenin saat 12’sinde acaba şarkı söylemeyi taahhüt edemez mi veya bir düğün pastasının gece saat 10’da teslim edileceği kararlaştırılmaz mı? Elbette kararlaştırılabilir.

Vadenin Uzatılması ve Tecil Anlaşmaları

Son hüküm de sürenin uzatılmasına ilişkindir. Vade en başta böyle taraflar arasındaki anlaşmayla belirlenebileceği gibi daha sonra da belirlenebilir. Bazen de vade ne olabilir? Uzatılabilir. Yani siz borçluya ayın 5’ine kadar süre vermişsinizdir. Ayın 5’inde ödemesi gerekiyordur ama ayın 5’i geldiğinde hâlâ bu borcu ödeyemiyorsa ilave dört gün eklemeniz gerekiyorsa işte o dört günlük süreyi ertesi günden itibaren saymamız gerekir. Altı, yedi, sekiz, dokuzuncu gün borcun ne yapılması gerekir? İfası gerekir.

Bunu söylüyor bize kanun koyucu TBK 95. maddesinde:

“Süre uzatılmış ise yeni süre, aksi kararlaştırılmış olmadıkça, önceki sürenin sona ermesini izleyen birinci günden başlar.”

Borcun ayın beşinde ödeneceğini kararlaştırdık. Daha sonra borçlu borcunu ifa edemeyecek duruma düştü öyle anlaşılıyor. Biz bu vadeyi biraz uzatmak istedik. Kendisine ilave 4 gün verdik. Ne diyor kanun koyucu; aksi kararlaştırılmış olmadıkça önceki sürenin sona ermesini izleyen 1. günden başlar. 6, 7, 8, 9 diye saydınız. 9. gün borç tekrardan muaccel hâlâ geldi.

Tecil anlaşmaları kavramımız vardır. Biz borcun ifa edileceği zaman dilimini belirlemiştir. Örneğin ocak ayında ifa edilecek demiştir. Biraz önce okuduk, 31 Ocak’ta borç muaccel hale geliyor, değil mi? 31 Ocak’ta borç muaccel hale geliyor ama 15 Ocak civarında veya 20 Ocak civarında hiç fark etmez, taraflar ne yapmış olabilirler? Bir erteleme anlaşması yapmış olabilirler. Örneğin borcun mart ayında ifa edileceğini kararlaştırabilirler. Bir tecil anlaşması yapmış olabilirler. Dolayısıyla tecil anlaşması kavramından da haberdar olmanızda fayda var diyebiliriz.

Karşılıklı Borç Yükleyen Sözleşmelerde İfa Sırası

Geldik şimdi bütün bunlardan sonra karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde ifa sırası meselesine. Şimdi: “Tam iki tarafa borç yükleyen akitlerde acaba borçlular borçlarını nasıl ifa edecekler, hangi sıra içerisinde ifa edecekler?” sorusu var.

İfa Sırası Belirlenmiş ise

Taraflar arasında bir anlaşma yapılmış olabilir ve bu anlaşmada taraflar baştan peşinen bunu kararlaştırmış olabilirler, değil mi? Bir satım sözleşmesi var. Satım sözleşmesinde denmiş ki “*Önce satıcı söz konusu nesnenin zilyetliğini ve mülkiyetini nakledecek ondan sonra alıcı satış bedelini ödeyecek.*” demiş olabilirler. İfa sırasını böyle saptamış olabilirler.

Ama şöyle de yapmış olabilirler, değil mi? Tam tersi, “*Önce alıcı bedeli ödeyecek sonra satıcı nesnenin zilyetliğini ve mülkiyetini nakledecek.*” demiş de olabilirler.

İfa sırasını saptamış olabilirler. İfa sırasını saptamışlarsa buna hürmet edeceğimiz kesin. Taraflar arasında ifa sırası belirlendiyse biz bu ifa sırasına riayet edeceğiz.

İfa sırası belirlenmemiş ise: Aynı anda ifa ilkesi

Ama taraflar arasında kimin borcunu daha önce ifa edeceği hususunda herhangi bir anlaşma yoksa yani taraflardan hangisinin borcunu daha önce ifa edeceği belirlenmediyse acaba ne yapacaksınız? Ne dersiniz? Satım sözleşmesi örneğinde kalacak olursak, aynı anda ifa ilkesi var. Baktığımız zaman satım sözleşmesinde buna ilişkin hükmü görürsünüz. Satım sözleşmesinde Borçlar Kanunu der ki bize 207. maddede:

“... Sözleşme ile aksi kararlaştırılmadıkça veya aksine bir âdet bulunmadıkça, satıcı ve alıcı borçlarını aynı anda ifa etmekle yükümlüdürler. ...”

Peki, taraflar arasında gerçekten de bir ifa sırası kararlaştırılmadı. Satıcı henüz kendi edimini yerine getirmeden satış bedelinin ödenmesini talep etti. Alıcıya bir öneriniz var mı? Alıcı acaba ne yapsın? Alıcı Borçlar Kanunu m. 97’den yararlanabiliyor. 97. madde ödemezlik def’i diye nitelendirdiğimiz bir savunmada bulunma imkânını sağlıyor alıcıya. Hüküm şöyle:

“Karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmenin ifası isteminde bulunan tarafın, sözleşmenin koşullarına ve özelliklerine göre daha sonra ifa etme hakkı olmadıkça, kendi borcunu ifa etmiş ya da ifasını önermiş olması gerekir.”

Bu hükümde borçluya tanınan imkân dava temelinin yetersizliği savunmasında bulunma imkânı değildir.

Şimdi âdeta lafız (= metin, yasanın sözle anlatmak istediği anlam) şöyle. Yani âdeta burada bir şart varmış gibi kaleme alınmış. Yani satıcının karşı taraftan satış bedelini talep edebilmesi için kendisinin kendi edimini daha önce yerine getirmiş olması veya daha önce yerine getirmemiş olsa dahi ifasını teklif etmiş olması gerekir gibi bir ifade çıkıyor. Eğer böyle bakacak olursanız satıcı kendi borcunu ifa etmeden veya kendi borcunun ifasını teklif etmeden talepte bulunursa mahkemenin bu durumu re’sen göz önünde bulundurması gerekir. “*Dava temelinin yetersizliği savunması.*” olarak nitelendirilir böyle bir durum.

Bu hükümde borçluya tanınan imkân bir geçici def’i ileri sürme imkânıdır.

Ama doktrin bu hükmü nasıl nitelendiriyor? Dava temelinin yetersizliği savunması olarak nitelendirmiyor. Tam tersine davalıya tanınmış bir def’i olarak nitelendiriyor. Davalı bu savunmayı davada açıkça dile getirmese hâkim re’sen dikkate alamıyor, hâkim re’sen yani

görevinden ötürü dikkate alamıyor. Gerçekten de baktığımızda bu bir defidir, adı ödemezlik defidir. Akdin ifa edilmediği defidir.

Baktığımız zaman satıcı kendi borcunun ifasını teklif etmeden veya kendi borcunu ifa etmeden alıcıdan bu satış bedelinin ifasını talep ederse, alıcı isterse borcu ödeyebilir, değil mi? Hiçbir engel yok ama dilerse hangi savunmada bulunabilir? “*Sen kendi borcunun ifasını teklif etmedin ki, sen kendi borcunu ifa etmedin ki.*” şeklinde bir savunmada bulunabilir. Dediğim gibi bu bir defidir, hâkim bunu re’sen görevinden ötürü dikkate alamaz. Davada söz konusu defin davalı tarafından ileri sürülmesi gerekir usul hukuku kuralları çerçevesinde.

Tam tersi de olabilirdi, değil mi? Alıcı ne yapabilirdi? Kendi satış bedelini ödemedi diyebilirdi ki “*Hadi bakalım taşınır nesnenin zilyetliğini mülkiyetini naklet.*” diyebilirdi. Bu kez de satıcı ne derdi? “*Sen satış bedelinin ifasını teklif etmedin ki, satış bedelinin ifasını sağlamadın ki bu borcunu yerine getirmedin ki.*” diyebilirdi. O da aynı şekilde ödemezlik def’ini ileri sürebilirdi. Bu çerçevede baktığımızda 97. maddenin bir dava temelinin yetersizliği savunması olmadığını bir def’i olduğunu söylüyoruz ve gerçekten de söz konusu hükmün aslında nerede uygulama alanını bulacağını söylüyoruz. Söz konusu hükmün temelde tam iki tarafa borç yükleyen akitlerde, karşılıklı borç yükleyen akitlerde, sinallagmatik akitlerde uygulama alanı bulacağını söylüyoruz.

Ödemezlik def’inin kıyasen uygulanacağı haller

a-) Ortaklık Sözleşmelerinde

Bununla birlikte doktrin bize şunu da söylüyor. Diyor ki; bu hüküm kıyasen başka yerlerde de uygulama alanını bulabilir. Örneğin bir ortaklık sözleşmesi var iki kişi arasında veya üç kişi arasında. Herkesin ne borcu var? Katılma payı ödeme borcu var. Ortak O1, katılma payı ödeme borcunu ifa etmemiş ama bir taraftan diyor ki karşı taraflara, “*Hadi bakalım şu katılma payı borçlarınızı ifa etsenize.*” diyor.

O zaman diğer ortaklar O2 veya O3 ne diyebilecekler? “*Sen kendi borcunun ifasını teklif dahi etmedin ki, sen kendi borcunu ifa etmedin ki.*” diyebilecekler, değil mi? Demek ki TBK 97. madde kıyasen nerede uygulama alanı bulabilir? 97. madde kıyasen ortaklık sözleşmelerinde uygulama alanı bulabilir. Kıyasen ortaklık sözleşmelerinde, adi ortaklık sözleşmesinde örneğin uygulama alanı bulabilir.

B-) Geçersiz Sözleşmelerde İade Borçlarında Özellikle Haricen Satımlarda

97. madde kıyasen edim değişiminin gözlemlenebildiği hallerde de uygulama alanı bulabilir. Özellikle bir sözleşmenin kesin hükümsüzlüğü söz konusuysa veya bir sözleşmenin daha sonra geçmişe etkili olarak iptal edilmesi söz konusu ise veya bir sözleşmenin geçmişe etkili olarak feshi söz konusuysa tarafların daha önce yerine getirdikleri karşılıklı edimlerini ne yapması gerekecektir? İade etmesi gerekecektir. Klasikleşmiş örnektir hatta bir tane içtihadı birleştirme kararı da var. Taşınmaz mülkiyetini nakil borcu doğuran akitlerden satış sözleşmesi nerede yapılacak tapuya kayıtlı bir taşınmazdan söz ediyorsak? Tapuda resmî şekilde yapılacak veya noterlerde de artık yapılabiliyor. Taraflar tapuda yapmazlarsa taraflar noterde yapmazlarsa

böyle bir sözleşme kesin hükümsüzlük yaptırımına tabi. Bu kurala uyulmadan yapılan bir sözleşmeye genellikle uygulamada yerleşmiş deyimle “harici satış” veya “haricen satış” denir. Yani tapu memuru huzurunda yapılmadı, hariçte yapıldı, noterde yapılmadı hariçte yapıldı, harici satış sözleşmeleri denir. Bu harici satış sözleşmeleri çerçevesinde satıcı var alıcı var.

S-----A

Satıcı (zilyetliği nakletmiş)

Alıcı (bedeli ödemiş)

Satıcı taşınmazın zilyetliğini nakletmiş. Alıcı da satış bedelini ödemiş. Ama yarın öbür gün hâlâ taşınmaz kimin üzerinde kayıtlı görünüyor? Tapuda resmî şekilde yapılmadığı için tescil de yapılmadığı için alıcı adına kayıtlı. Taşınmaz hâlâ satıcı S'nin üzerinde duruyor. Bu sözleşme geçerli mi? Harici satış sözleşmesi geçerli değil. O zaman taraflar ne yapacaklar? Aldıklarını birbirlerine iade edecekler değil mi? Örneğin alıcı söz konusu taşınmazın zilyetliğini iade edecek, satıcı da söz konusu satış bedelini iade edecek. Satıcı alıcıya “*Hadi bakalım söz konusu zilyetliği bana iade et.*” dediğinde alıcı ne diyebilir? “*Satış bedelini iade et.*” veya “*Satış bedelinin iadesini teklif et!*” diyebilir. Ödemezlik def’inde bulunabilir.

Tam tersi olsa yani önce alıcı satıcıya karşı, “*Hadi bakalım satış bedelini iade et.*” derse kendi edimini ifa etmeden veya kendi ediminin ifasını teklif etmeden? O zaman satıcı ne diyebilir? “*Bir dakika sen önce malın zilyetliğini iade etmelisin.*” diyebilir.

Bizim internet sitemizde de var. Bu elinizin altındaki basılı kanunda da var. 97. maddenin altında. Bir içtihadı birleştirme kararı var. Birazcık uzun ama kısaca okumaya çalışacağım. YİBK, T: 10.07.1940, E: 1939/2, K: 1940/77:

“... haricen gayrimenkul satılıp da bedeli satana ve gayri menkul de alana teslim ve bu suretle gayri menkul alanın intifaina terk edildiği ve ahiren bunlardan biri ferağdan veya teferruğdan imtina ettiği takdirde muteber olmayan bu satış zımında her iki tarafın verdiği istirdada hakkı mevcut ve satın aldığı parayı ve müşteri de gayri menkulu iade vecibeleriyle mükellef bulunmuşlar ise de; bir taraf vecibesini ifa etmedikçe ...” (örneğin satıcı, edimini ifa etmedikçe) “... diğer tarafı ifayı vecibeye davet edemeyeceğine binaen aldığı bedeli iade etmeyen tarafın; ...” (yani satıcının) “... diğer tarafı gayrimenkulu iadeye icbar ve intifadan men’edemeyeceğine ve para iade olununcaya kadar gayrimenkulden intifaa izin mevcut addedileceğine ve bu vaziyette yani verdiği bedel kendisine iade edilmeyen tarafın mütemerrit addine imkân bulunmadığına ve parası iade edilinceye kadar da intifa ettiği semerelerin tazminiyle ve ecrimisil itasıyla mükellef tutulamıyacağına ... karar verildi.”

Biraz sabrınızı zorlayarak okuduğumu farkındayım. Biraz farkında olmanız için de okudum. Bir gün böyle bir metni okumak, anlamak ve yorumlamak zorunda kalabilirsiniz. Dili oldukça eski olmasına rağmen işte o gün bu kelimelerde böyle sıkışmak yerine daha şimdiden peşinen bu dille tanışmakta da fayda var değil mi? Aşına olmadığımız birçok kelimeyle karşı karşıya kaldınız ama bu kelimeleri şimdiden öğrenmekte fayda var.

Dolayısıyla kıyasen ne olabilir? Böylesine bir ödemezlik def'inin uygulanması söz konusu olabilir.

Yine kıyasen uygulanacak başka alanlar da karşımıza çıkacak ama artık onları son dakikalara sıkıştırmayalım.

www.ilhanhelvacidersleri.com
